

CEMİL MERİÇ • Umrandan Uygarlığı

Ötüken Yayınevi, 1974, 1977 (2 baskı)

İletişim Yayınları 379 • Cemil Meriç Bütün Eserleri 7

ISBN-13: 978-975-470-580-5

© 1996 İletişim Yayıncılık A. Ş. / 1. BASIM

1-30. Baskı 1996-2022, İstanbul

31. Baskı 2023, İstanbul

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Sait Kızılırmak

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

CEMİL MERİÇ

Umrandan Uygarlığa

YAYINA HAZIRLAYAN
Mahmut Ali Meriç

CEMİL MERİÇ 1916'da Hatay'da doğdu. Ailesi Balkan Savaşı sırasında Yunanistan'dan göçmüştü. Fransız idaresindeki Hatay'da Fransız eğitim sistemi uygulayan Antakya Sultanisi'nde okudu. Tercüme bürosunda çalıştı, ilkokul öğretmenliği ve nahiye müdürlüğü yaptı. 1940'ta İstanbul Üniversitesi'ne girip Fransız Dili ve Edebiyatı öğrenimi gördü. Mükemmel düzeyde Fransızca okuyup yazan Meriç, İngilizceyi anlıyor, Arapçayı, kendi ifadesiyle, "söktüyor"du. Elazığ'da (1942-45) ve İstanbul'da (1952-54) Fransızca öğretmenliği yaptı. 1941'den başlayarak *İnsan*, *Yücel*, *Gün*, *Ayın Bibliyografyası* dergilerinde yazmaya başladı. İstanbul Üniversitesi'nde okutmanlık yaptı (1946-63), Sosyoloji Bölümü'nde ders verdi (1963-74). 1955'te, gözlerindeki miyopinin artması sonucu görmez oldu, ama olağanüstü çalışma ve üretme temposu düşmedi. Çeşitli dergilerde yazıları yayımlandı. *Hisar* dergisinde "Fildişi Kuleden" başlığıyla sürekli denemeler yazdı. 1974'te emekli oldu ve yılların birikimini art arda kitaplaştırmaya girişti. 1984'te, önce beyin kanaması, ardından felç geçirdi, 13 Haziran 1987'de vefat etti. İlk telif eseri Balzac üzerine küçük bir incelemeydi. *Hint Edebiyatı* (1964) daha sonra *Bir Dünyanın Eşiğinde* başlığıyla iki kez daha basıldı. *Saint-Simon, İlk Sosyolog İlk Sosyalist*, 1967'de çıktı. 1974'ten sonra yayımlanan kitapları şunlardır: *Bu Ülke* (1974, 5 baskı), *Umrandan Uygurluğa* (1974, 2 baskı), *Mağaradakiler* (1978, 3 baskı), *Kırk Ambar* (1980), *Bir Facianın Hikâyesi* (1981), *Işık Doğudan Gelir* (1984), *Kültürden İrfana* (1985). Balzac'tan yaptığı çevirilerin ilki 1943'te yayımlandı. Fransız edebiyatından yaptığı çevirilerin yanı sıra, Uriel Heyd'in *Ziya Gökalp, Türk Milliyetçiliğinin Temelleri* (1980), Thornton Wilder'in *Köprüden Düşenler* (1981) ve Maxime Rodinson'un *Bati'yı Büyüleyen İslâm* (1983) adlı eserlerini de Türkçeye kazandırdı. İletişim Yayınları Cemil Meriç'in "Bütün Eserleri"ni toplu halde basarken, daha önce yayımlanmamış üç kitabını daha yayımladı: *Jurnal 1* (1992), *Jurnal 2* (1993), *Sosyoloji Notları ve Konferanslar* (1993). "Bütün Eserleri" dizisinde "gözden geçirilmiş yeni baskı"sı yapılan kitaplar ise şunlardır: *Bu Ülke* (1992), *Bir Dünyanın Eşiğinde* (1994), *Saint-Simon, İlk Sosyolog İlk Sosyalist* (1995), *Umrandan Uygurluğa* (1996), *Mağaradakiler* (1997), *Kırk Ambar 1 - Rümuz-ül Edeb* (1998), *Kırk Ambar 2 - Letçe-t-ül Hakayık* (2006), *Işık Doğudan Gelir* (2008). Cemil Meriç'in Bütün Eserleri 2013'te yayımlanan *Kültürden İrfana*'yla 12 ciltlik bir külliyat olarak tamamlandı. Cemil Meriç'in "Bütün Çevirileri" kapsamında Balzac'ın *Altın Gözlü Kız*, *Ferragus*, *Otuzundaki Kadın*, *Kibar Fahişelerin İhtişam* ve *Sefaleti* adlı romanları, Victor Hugo'nun *Marion de Lorme* ve *Hernani* adlı oyunları ile Maxime Rodinson tarafından kaleme alınan *Bati'yı Büyüleyen İslâm* İletişim Yayınları tarafından yayımlandı.

İÇİNDEKİLER

I. Çağdaş Uygarlık Düzeyi 7

Yunan Mucizesi **9** • Çağdaş Uygarlık Düzeyi **18** • *Hangi Batı* **24**

Âli Paşa'nın Siyasî Vasiyetnamesi **32** • En Emin Yol **45**

Batu Çıkmazı **60** • Cemaleddin Efganî Dosyası **66**

II. Medeniyetlerin Ölümü 79

Umrandan Uygarlığa **81** • Kültür ve Ötesi **87**

Medeniyetler Tarihi: Bugünü Aydınlatan Dün **93** • Büyücü Çırağı **104**

Medeniyetlerin Ölümü **108** • Mene, Tekel, Peres **116**

Nazizm: İkinci Dünya Savaşı'nın Günâhkâr Tekesi **121**

III. Âraftakiler 137

Kendi Semasında Tek Yıldız **139** • Büyük Siyasî Eserlerin Yankısı **164**

Zavallı Machiavelli **172** • Devletin Altı Kitabı **184**

Halkın Selâmeti **198** • Kitab-ı Mukaddes'te Politika **209**

John Locke'un *Sivil Hükümet Üzerine Deneme*'si **228**

Neden Buckle? **239** • Politika ve İlim **245**

IV. İdeoloji 257

Bir Kelimenin Serüveni **259** • Bir Tarife Doğru **263**

Bir Sosyolojinin Tarih Öncesi **273**

Marksizm ve Düşüncenin “Egzistansiyel” Temeli **277**

Batı Burjuvazisi ve Klasik Felsefe **289**

İdeoloji, Bilgi Sosyolojisi ve Mannheim **297**

V. Traduttore Traditore 307

Namık Kemal ve Tercümesi **309**

Yeni Bir Kurban Daha: Cevdet Paşa **316**

Sosyalizmin Şer Çiçekleri veya Mülkiyet Nedir? **325**

Şairane Bir Çeviri yahut Toplumbilimin Serüvenleri **330**

Nutuk Değil, Risale **336** • Ve Allah'ın Ruhu **338**

Bu Kitap Şu Tecelliden Doğdu **340**

I. Çağdaş Uygarlık Düzeyi

YUNAN MUCİZESİ

Bütün *Kur'an*'ları yaksak, bütün cämileri yıksak, Avrupanın gözünde Osmanlıyız; Osmanlı, yani İslâm. Karanlık, tehlikeli, düşman bir yığın!¹

Avrupa, maddeciliğine rağmen Hıristiyandır; sağcısıyla, solcusuyla Hıristiyan. Hıristiyan için tek düşman biziz: Haçlı ordularını bozgundan bozguna uğratan korkunç ve esrarlı kuvvet. Genç cüce, müselsel zilletler sonunda ihtiyar devin zaaflarını keşfeder; ahde vefa, civanmertlik, merhamet... Aşağıdan alır, hulûs çıkar, yaltaklanır ve... nihayet alteder devî. Cenk meydanlarında değil, yatak odalarında kazanılan bir zafer.

Zavallı Türk aydını... Batılı dostları alınmasınlar diye hazinelerini gizlemeye çalışır. Sonra unuttur hazineleri olduğunu. Düşmanın putlarını takdis eder, hayranlıklarını benimser. Dev, papağanlaşır.

Avrupalının Yunan-ı Kadim muhabbeti bir kendi kendine perestîş, histeriye varan bir perestîş. Sumner Maine, "ta-

1 Bkz. Cemil Meriç, *Jurnal*, cilt 1, "Bütün Kur'anları Yaksak..." İletişim Yayınları, 2. baskı, Eylül 1992, s. 383 vd.

biatın kör kuvvetleri bir yana, kainatta hareket eden ne varsa kaynağı Yunan” diyor. Asya’nın bu haramzâde mirascısına “tek yaratıcı” pâyesi ihsan eden Sumner Maine, altı yıl Hint kanunlarıyla uğraşmıştı. Biliyordu ki, beşer düşüncesi en muhteşem meyvalarını Ganj kıyılarında vermiş ve şirir Ganj kıyılarında kemalin şahikasına erişmişti. Hegelci idi, yani tekâmüle inanıyordu!

Her mucizeyi reddeden Renan’a göre, güneş altında tek mucize vardır: Yunan mucizesi. Yunanistan’ın tabiî güzellikleriyle mest olan üstat, iklimle izah ediyordu bu mucizeyi. Ama “Akdeniz havzasının diğer bölgeleri neden böyle bir mazhariyetten uzak kalmışlar? Bu imtiyazlı toprak, medeniyet öncülüğüne neden devam edememiş?” gibi sorulara cevap vermiyordu *Hayat-ı Yesu* yazarı.²

Geçen asrın bütün Türk düşmanları Helenizm bayrağı altında toplanırlar. Yunan yüceltildikçe, Osmanlıya karşı duyulan husumet de kabarır. Yunancılık bir baştan bir başa sarar Avrupa’yı. Bu yeni mezhep, İngiliz’le Rus’u, Alman’la Fransız’ı kaynaştırır. Byron’ın hayatına malolur bu karasevda, Hugo’ya neşideler ilhâm eder.

İslâmiyet, Eski Yunan’ın mirasını titiz bir tahlile tâbi tutmuş, değerli bulduğu bilgileri irfan hazinesine katıp, posayı Avrupa’ya terk etmişti. Osmanlı aydını için, sular altında kalan bir kıtaydı Eski Yunan. Olemp Tanrılarının ahlâk dışı maceralarıyla, Pelopones haydutlarının düzme menkıbeleri ne alâkadar ederdi onu?

O putperestler ülkesini ilk merak edenler, Abdülaziz devrinin Batı hayranı pašalarıdır. Maarif nazırı Saffet Paşa, “tercüme odası hulefasından” Kostantinidi Efendi’ye bir *Yunan-ı Kadim Tarihi* ısmarlar.³ Eserine “besmele”yle başlayan bu

2 Renan Ernest, *La Vie de Jésus*, Paris 1863.

3 *Tarih-i Yunan-ı Kadim*, 1870, 340 sayfa.